17 fevral 2018-ci il RESPUBLİKA

MÜASİR DÜNYA DÜZƏNİ VƏ AZƏRBAYCAN

azırda qlobal proseslərin təsiri altında iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrlə geridə qalmış kasıb ölkələr arasındakı uçurum hər gün bir az da dərinləşir. Lakin dünyadakı siyasi iqlim həm də sivilizasiyalararası tolerantlığın güclənməsi, onlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın dərinləşməsi ilə səciyyələnir. Bu zəmin üzərində ayrı-ayrı cəmiyyətlərin yenilənməsi, xalqların idealları, yaşam prinsipləri, dəyərləri müasir inkişafın nailiyyətləri ilə vəhdətdə inkişaf edir, onların yeniləşməsi, humanist və demokratik görkəm alması prosesi bir o qədər səmərəli və intensiv gedir, qlobal problemlərin həlli yolları xeyli sadələşir. Eyni zamanda xalqların müstəmləkə boyunduruğundan azad olub suveren inkişaf yoluna qədəm qoymaları ağrılı-acılı bir çox mərhələlərdən keçir, müstəqillik idealı ciddi sınaqlara məruz qalır. Məsələn, suveren inkişaf yoluna qədəm qoymuş Azərbaycan erməni separatizmi və açıq erməni təcavüzü ilə rastlaşmasaydı, sovet sisteminin ağır mirasını daha tez aradan galdırar, müasir cəmiyyət quruculuğu sahəsində daha çox qabağa gedə bilərdi. Amma bu cür maneələrə rəğmən Azərbaycan köhnə cəmiyyətdən yeni cəmiyyətə keçid dövrünü ən qısa müddətdə başa vurmuş, bölgəsinin ən qüdrətli və inkişaf etmiş ölkəsinə çevrilə bilmişdir. Rus politoloqu V.Duqinin təbirincə, bu gün Azərbaycan Cənubi Qafqazın nəhəngidir. Onun beynəlxalq rolu sürətlə artır. Hamıya məlumdur ki, Azərbaycan Türkiyə-Rusiya münasibətlərinin qaydaya salınmasında böyük rol oynayıb. Bu zəmində Rusiya-Azərbaycan-İran üçlüyünün rolu artır.

Yeni dünya düzəni haqqında ilk dəfə amerikalı politoloq H.Kissincer danışmış və o bunun yeni dəyərlər və baxışlar sistemindən, sosial-siyasi sistemlərin isə bir xeyli oxşar ola biləcəyini irəli sürmüşdü. O, yeni dünya düzəninin formalaşmasında əsas yeri Qərb dəyərlərinə verir, siyasi model kimi də Qərb siyasi sistemlərini ön plana çəkirdi. Amma nədənsə ölkələrin tarixi inkişaf səviyyələrini, konkret xüsusiyyətlərini nəzərə almaq istəmirdi.

Müasir dünya düzəninin tədqiqi və öyrənilməsi bəşəriyyətin tarixi inkişaf səviyyəsi və onun keyfiyyət parametrləri haqqında təsəvvürlərimizi xeyli zənginləşdirir, ictimai tərəqqinin mexanizmini daha mükəmməl dərk etməyə şərait yaradır. Digər tərəfdən, bu cür yanaşma müasir ictimai inkişafın digər tərəflərini, xüsusən onun təkmilləşməsi ilə əlaqədar səciyyəvi əlamətləri, bu miqyaslı prosesdə Azərbaycanın yeri və rolunu, erməni təcavüzünün Azərbaycan xalqı üçün yaratdığı fəsadları daha aydın təsəvvür etməyə imkan verir. Bu həm fərqli sivilizasiyalar kontekstində tarixi proses və onun parametrləri, habelə tarixi inkişafın mahiyyəti, hərəkətverici qüvvələri, keyfiyyət tərəfləri haqqında daha düzgün və nəzəri cəhətdən əsaslandırılmış fikirlər söyləməyə imkan verir. Məsələn, belə bir həqiqəti özümüz üçün aydınlaşdırmalıyıq ki, müstəqil Vətənimiz ictimai inkişafın hansı mərhələsində qərarlaşıb, ümumbəşəri dəyərlər sistemindən nələri əxz edə bilmişik, ölkə sivilizasiyalı ınkişafın hansı mərhələsində dava-

Müasir liberal demokratiyanın bütün elementlərini hələ bərgərar edə bilməsək də, konkret tarixi gerçəkliklərimizə uyğun olaraq dünyəvi, demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu yolları ilə inamla irəliləyirik. Bu, cəmiyyətimizin inkişaf meyilləri haqqında elmi təsəvvürlər irəli sürməyə zəmin yaradır. Müasir qloballaşan dünyada, xüsusən də Qərb və Şərq sivilizasiyaları kontekstində Azərbaycanın dünyada tutduğu yer və oynadığı rol, ölkə və xalqlarla qarşılıqlı münasibətlər multikultural mühitinin formalaşdırılması, hələ də bəzi sahələrdə özünü büruzə verməkdə olan ziddiyyətlərdən sivilizasiyalararası dialoqa gedilməsinin daha aydın yolları müəyyən edilməlidir. Beynəlxalq terrorizmin İslamla əlaqəsi barədə söylənilən məsuliyyətsiz fikirlər və bu zəmində açıq təzahür etməyə başlayan islamofobiya meyilləri, sivilizasiyalararası qarşıdurmalar barədə yayılan fikirlər vəziyyəti daha da gərginləşdirmişdir. Bunun nəticəsi kimi Qərb ölkələrində millətçi radikal baxışların və hərəkatların fəallaşması, onların bəzi ölkələrdəki seçkilərdə ciddi səs toplamaları heç də nəzərdən qaçırılmamalıdır. Bu, Qərb ölkələrində xristian təəssübkeşliyi və ikili

standartların meydan sulamasına, müsəlman dünyasında baş verən hadisələrin subyektiv dəyərləndirilməsinə gətirib çıxarır.

Təsadüfi deyildir ki, müasir dünya inkişafı, onun müxtəlif cəhətləri və nəticələri müxtəlif ictimai-iqtisadi formasiyalarda müxtəlif, həm də təzadlı mevillərlə təzahür etmisdir. Məsələn. XIX əsrin 80-90-cı illərinin kapitalizmi, XX əsrin kompüterlər və robotlar əsrinin kapitalizmi kəskin sosial ziddiyyətlərlə, həm də müasir sivilizasiyanın doğurduğu həlledilməz antoqonizmlərlə işsizlik, var-dövlət və hakimiyyətin bir qisim adamların əlində toplanması halları ilə, XXI əsrin əvvəlləri sənaye kapitalizmi (postindustrial cəmiyyət də deyirlər) millətlərarası və sivilizasiyalararası münasibətlərin gah mülayimləşməsi, gah da kəskinləşməsi ilə səciyyələnir. Həm də müasir inkişafın ən amansız cəhəti ondan ibarətdir ki, militarizm, sürətlə silahlanma bu dövrün ən eybəcər və təhlükəli yırtıcısı olur, onun səyi ilə ən qabaqcıl elmi-texniki fikirdən kütləvi qırğın silahları törəyir və bu da dünyanın başı üzərində Domokl qılıncı kimi asılır. XX və XXI əsrlərdə dünya inkişafının bir səciyyəvi cəhəti də millətlər, dinlər və mədəniyyətlərarası münasibətlərin tənzimləyicisi kimi multikultural baxışlar yaranıb formalaşır. Təbii ki, H.Kissincerin arzuladığı yeni dünya düzəni ideyası da nəzəriyyə kimi möhkəmlənsə də, praktika kimi reallaşmamış qalır. Bu prosesdə bu və ya digər ictimai inkişaf formasına birtərəfli qaydada üstünlük qazandırılmasına uğursuz cəhdlər edilir. Məsələn, Qərb filosofları sivilizasiyanın müxtəlif tarixi növləri arasındakı özünəməxsusluğu mütləqləşdirərək hələ də "Avropasentrizm" mövgeyindən çıxış edir, Avropa sivilizasiyasının Şərq sivilizasiyasından üstün olduğunu, Qərbin ictimai inkişafda daha çox qabağa getdiyini sübut etməyə cəhd göstərirlər. Halbuki, 10 min ildən artıq yaşı və güclü ənənələri olan Şərq cəmiyyətinin dünya ictimai fikrinə misilsiz töhfələr verdiyi heç kimə sirr deyil. Eyni zamanda tarix ictimai inkişafda sivilizasiyaların əvəzlənməsinin qanunauyğunluq olduğunu, burada inkar və varislik məqamlarının biri-birini tamamladığını əyani surətdə isbata yetirmişdir.

Son illərdə milli münasibətlərdə yaranan yeni cəhətlər, xüsusən xalqların milli mədəniyyətləri vasitəsilə dünya sivilizasiyasına inteqrə etmək cəhdləri tarixi proseslərin təhlilində milli-mədəni cəhətlərin ciddi surətdə nəzərə alınmasını daha çox tələb edir. Çünki sivilizasiyanın yaranması və formalaşmasının ilk dönəmlərinə nisbətən müasir dövrdə fərqli sivilizasiyaların məzmununda milli özünəməxsus cəhətlər daha qabarıq surətdə nəzərə çarpmaqda, ayrı-ayrı xalqların ümumbəşər siviliza-

siyasına verdiyi töhfələr durmadan artmaqdadır. Müasir dünya düzəni, dünyada yeni iqtisadi və siyasi vəziyyətin yaradılması zərurəti sosial tərəqqinin məzmununda yeni keyfiyyət xüsusiyyətlərinin, ilk növbədə beynəlxalq münasibətlərin ideologiyasızlaşması, müasir inkişafda çoxvariantlılıqdan ibarət meylin güclənməsi, müasir sivilizasiyanın qorunub saxlanması prosesinə daha çox millət və xalqların cəlb edilməsi, onlar arasında multikultural əlaqələrin möhkəmlənməsi kimi xüsusiyyətlərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu həm də onunla əlaqədardır ki, bəşəriyyət insanın yaradıcı qüvvələrinin inkişafı üçün daha yaxşı şərait yaradılmasına, onun potensial imkanlarının reallaşdırılmasına bu gün həmişəkindən daha çox can atır, insan amilini sosial tərəqinin başlıca amili kimi qəbul edir. Elə yeni dünya düzəninin formalaşdırılması zərurəti də daha çox bu ülvi niyyətlərdən irəli gəlir.

Azərbaycanda təşəkkül tapmış davamlı inkişaf və bunun əsasında formalasan tolerantlıq mühiti, sivilizasivalar, mədəniyyətlər və dinlərarası dialoq praktikası bir model olaraq dünyanın diqqətini çəkir, Azərbaycan cəmiyyətində bərqərar olmuş möhkəm milli-mənəvi həmrəylik və ictimai-siyasi sabitliklə birləşərək ictimai-siyasi və iqtisadi tərəqqinin mühüm elementinə çevrilir. Dinindən, irqindən, milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşlarımız heç bir ayrı-seçkiliyə məruz qalmadan Konstitusiyamızın onlara verdiyi bütün hüquqlardan lazımi səviyyədə yararlana bilirlər. Elə bunun nəticəsidir ki, əsas istiqamətləri ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən edilən, indi isə hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən uğurla həyata keçirilən milli, etnik, dini siyasət ölkəmizin beynəlxalq nüfuzunu daha da artırır, onun dünya sivilizasiyasına verdiyi töhfələri daha qabarıq surətdə ortaya qoyur. Bu gün ən vacib problemlərdən biri də müasir dünya düzəninə daha sıx integrasiya etmək, orada özünəlayiq yer tutmaq məsələsidir. Ölkəmiz artıq bu istiqamətində ciddi nailiyyətlər əldə edə bilib. Beynəlxalq münasibətlərdə oynanan dinamik rol, əksər beynəlxalq qurumlarla sıx əməkdaşlıq ona gətirib çıxarmışdır ki, Azərbaycan MDB məkanında birinci olaraq BMT Təhlükəsizlik Şurasının keçici üzvü seçilmiş, həm də 2 dəfə bu mötəbər orqana sədrlik et-

Azərbaycan totalitar cəmiyyətdən demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlətə keçid dövrünü uğurla başa vuraraq öz bölgəsinin qüdrətli dövlətinə çevrilmişdir. Beynəlxalq təşkilatların rəyinə görə Azərbaycan iqtisadiyyatı rəqabət qabiliyyətliliyinə görə MDB məkanında 1-ci. dünyada isə 30-cu yeri tutur. Bütün gücünü qeyri-neft sektorunun inkişafına yönəltmiş ölkəmizin bu sahədə də uğurları diqqət çəkicidir. Bu gün Azərbaycan haqqında postsovet məkanına daxil olan ölkə kəlməsini qətiyyən işlətmək mümkün deyil. Bir çox beynəlxalq gurumlara integre etmis ve dünyevi deyərləri mənimsəmiş ölkəmizi cəsarətlə Avropa dövləti adlandırmaq olar. Həyata kecirilən islahatları, veni islahatların uğurlu Yol Xəritəsi bu sahədəki imicimizi daha da möhkəmləndirəcək.

Ölkəmizin 60-dan çox dövlətlə diplomatik münasibətləri mövcuddur. Bütün bunlar Azərbaycanın dünya ictimai rəyinə təsir imkanlarını xeyli artırır, beynəlxalq münasibətlərdə ölkəmizin oynadığı rola bir dinamiklik verir. Bu prosesdə millətlərarası əlaqələr də yeni məna və mahiyyət kəsb etməyə başlayır. Qarşılıqlı iqtisadi və siyasi əməkdaşlıq prosesində millət və xalqların biri-birilərilə mədəni əlaqələri, ünsiyyət formaları daha da zənginləşir, ümumbəşər sivilizasiyasına töhfələr daha da artır.

Bununla yanaşı, dünyəvi inkişaf yolunu seçmiş Azərbaycan son illərdə bir sıra möhtəşəm yarışlara, əhəmiyyətli intellektual forumlara ev sahibliyi etməklə beynəlxalq münasibətlər sistemində daha fəal rol oynamağa başlamış, iqtisadi çiçəklənmə ilə yanaşı, siyasi nüfuzunu daha da yüksəltmiş, dünyaya yüksək tolerantlıq və multikulturalizm nümunələri təqdim etmişdir. Bakıda hər il keçirilən və tarixə Bakı prosesi kimi düşmüş beynəlxalq konfranslar Azərbaycanı multikulturalizm və tolerantlığın hökm sürdüyü örnək ölkə kimi bütün dünyaya tanıdır. BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumunun, Beynəlxalq Humanitar Forumunun, Mədəniyyətlərarası Dialog Forumunun, YUNESKO və İSESKO-nun mötəbər tədbirlərinin də burada keçirilməsi paytaxtımızın və doğma Azərbaycanımızın bu sahədəki imicini daha da möhkəmləndirir, onun beynəlxalq münasibətlərdə oynadığı rola bir dinamiklik verir. Eləcə də MDB Müsəlmanlarının Məşvərət Şurasının, Qafqaz Xalqları Ali Dini Şurasının iclasları, Dünya Dini Liderlərinin Beynəlxalq Sammiti Bakıda keçirilir. Ölkəmizin Roma katolik və rus pravoslav kilsəsi ilə əlaqələri də bu sarıdan prinsipial əhə-

miyyətə malikdir.

Son vaxtlar dünya düzənində baş verən köklü dəyişikliklər, cəmiyyət həyatının bir çox sahələri ilə bağlı mənəvi dəyərlərin, ənənə və mənəvi irsin yenidən qiymətləndirilməsini, bu prosesdə ümumbəşəri ilə millinin sıx vəhdətinin təmin edilməsini tələb edir. Bununla əlaqədar ölkənin özünün inkişaf meyli, ictimai həyatın məzmununda ideoloji və sosial amillərin nisbəti tamamilə yeni istiqamət alır, dünya inkişafının vahidliyi və tamlığı, bəşər taleyinin bölünməzliyi haqqında təsəvvürlər daha da dəqiqləşir.

İyirmi birinci əsrin əvvəllərindən həm ictimai tərəqqinin məzmunu, həm də ictimai proseslərin dimamikası xeyli dəyişmişdir. Əvvəllər bu mürəkkəb işə ton verən bir çox amillər öz əhəmiyyətini itirməyə, öz yerini digər amillərə verməyə başlamışdır. İndi ictimai inkişafa daha çox həm bəşəri, həm də milli faktlar təsir göstərir, bu işdə qarşılıqlı təsir meyilləri və vasitələri artıb çoxalır, ümumdünya sosial orqanizminə ayrıayrı millət və xalqların mədəniyyətlərinin, onlara məxsus konfessiyaların töhfəsi durmadan artır.

Bu gün bir çox ölkələrdə, o cümlədən doğma Azərbaycanımızda ictimai mühitin sağlamlaşdırılması cəhdləri, məsuliyyətə və qarşılıqlı tələbkarlığa əsaslanan mənəvi-psixoloji iqlimin bərqərar edilməsinə yönələn tədbirlər, həyata keçirilən islahatlar, cəmiyyətin bütün sahələrində yaradıcı atmosferin formalaşdırılması, yeniləşməsi, habelə dövlətçiliyin perspektiv inkişafı üçün həlledici rol oynayır. Həyatımızda vicdanlı əməyə, sağlam düşüncəyə və qabaqcıl elmi fikrə, qarşılıqlı tələbkarlığa, yüksək məsuliyyətə, eləcə də millətlər və dinlərarası əlaqələrin dərinləşməsinə ehtiyac hər gün bir az da artır. Bunlar milli inkişafın mənəvi atmosferini təşkil etməklə cəmiyyətə ona görə lazımdır ki, o irəliləyə bilsin, necə deyərlər təkəbbür və xatircəmlik əhvalından, millətləri və xalqları qarşıdurmalara sürükləyən əsassız iddialardan qəti surətdə və həmişəlik xilas olsun. Bunlar hər kəsə şəxsi ləyaqət hissinin bünövrəsi kimi, əxlaqi bihuşluğa təhrik etməyəcək əsl, həqiqi həyatın zəruri əsası kimi lazımdır. Sürətli inkişafın ali məqsədi, onun humanist məzmunu sivilizasiyalılığın bu ali məqsədlərini bərgerar etmekle paralel suretde aparılmalıdır. Həm də belə bir reallığa xüsusi diggət yetirilməlidir ki, baş verən dəyişikliklər və bununla əlaqədar müasir sivilizasiyanın ölkəmizdəki inkişaf

meyilləri tamamilə yeni istiqamət alır, dünyanın inkişafının vahidliyi və tamlığı, bəşər taleyinin bölünməzliyi haqqında multikultural təsəvvürləri daha da genişləndirir.

Lakin davam etməkdə olan erməni təcavüzü, torpaqlarımızın 20 faizinin yağı düşmənin tapdağı altında olması milli qürurumuzu zədələməklə yanaşı, dünya sivilizasiyası ilə əlaqələrin daha da intensivləşdirilməsi yolunda süni əngəllər yaratmaqda davam edir. Bəzi dövlətlərin problemə ikili standartlarla yanaşma cəhdləri, müasir sivilizasiyanın dəyərləri ilə bir araya sığmayan "xristian təəssübkeşliyi" reveransları və açıq qəyyumluq siyasətləri strateji maraqlar uğrunda mübarizə elementləri ilə birləşərək bölgədə millətlərarası münasibətlərin gərginliyini artırmaqda davam edir. Bu sarıdan bəzi dairələrin Azərbaycan xalqının multikulturalizm və tolerantlıq dəyərlərinə söykənən sivilizasiyalı davranışlarını sınağa çəkmək cəhdlərinin perspektivi yoxdur, bu xalq ona qarşı işlədilən tarixi suçları və ədalətsizlikləri sivilizasiyalı münasibətlərin yanlışı kimi heç kimə bağışlamayacaqdır. Erməni təcavüzünün açıqaşkarlığı, bununla bağlı BMT-nin 4 qətnaməsinin mövcudluğuna baxmayaraq hələ də təcavüzkarın öz adı ilə çağrılmaması, mövcud status-kvonun qorunub saxlanmasına cəhdlər müasir dünya düzəni ilə bir araya sığmayan davranış normaları kimi qətiyyətlə pislənilməlidir.

Müasir ictimai inkişafın Azərbaycanda təzahürünün səciyyəvi cəhəti odur ki, əslində xalq ictimai tərəqqinin bir çox səhifələrini yenidən çevirmək, buraxılmış, istifadə edilməmiş imkanları yenidən işə salmaq zərurəti qarşısında qalmışdır. Dəyişikliklər və yeniləşmə dövrünə qədəm qoyma ciddi çətinliklər və maneələrlə müşayiət olunsa da, Azərbaycan sivilizasiyalararası dialoqda, multikultural mühitin, tolerantlığın möhkəmlənməsində dünya sivilizasiyasının nailiyyətlərindən bəhrələnməkdə özünəməxsus rol oynayır. Sivilizasiyalararası dialoqun qurulması istiqamətində Azərbaycanda bir sıra irimiqyaslı tədbirlərin, konfransların və beynəlxalq forumların keçirilməsi ölkəmizi yüksək inkişaf etmiş sivilizasiyaya malik bir ölkə kimi təqdim edir. İslahatlar və dəyişikliklər dərinləşdikcə, sivilizasiya və multikulturalizm tarixində toplanmış təcrübəyə qayğı ilə yanaşılması bərqərar edildikcə, adamlar arasında, şəxsiyyətlə cəmiyyət arasında sivilizasiyalı multikultural münasibətlərin yeni, yüksək mərəhələsinə daxil olmanın geniş perspektivləri yaranır.

Bu istiqamətdə həll edilməmiş problemlər də az deyil. Ümumdünya iqtisadi böhranı bizdən də yan keçməyib. Neft erasının demək olar ki, səngiməsi, iqtisadiyyatda qeyri-neft sektorunun pavının durmadan artırılmasını zəruri amillərdən vacibi kimi irəli sürür. Qarşıdakı yaxın illərdə cəmiyyətin təkmilləşdirilməsi və müasir dünya düzəni ilə ayaqlaşmamız sahəsində əsas qayğılarımız, fikrimizcə, aşağıdakı üç mühüm istiqamətdə cəmləşəcək: demokratiya, insan haqları, dünyəvilik, multikultural dəvərlərə əsaslanan ədalətli və humanist cəmiyyət quruculuğunun daha da təkmilləşdirilməsi, sürətli iqtisadi inkişaf tempinin davam etdirilməsi və bu zəmin üzərində ölkənin ərazi bütövlüyünün təmini. Burada müstəqillik şüuruna, yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə və geniş dünyagörüşünə malik insanın, vətəndaşın, şəxsiyyətin formalaşdırılması xüsusi önəm kəsb edir. Söhbət elə insandan gedir ki, maddiyyat, sərvət düşkünü olmasın, hər şeyi mənəviyyat kateqoriyaları ilə dəyərləndirməyi bacarsın, şəhid döyüşçümüz Mübariz İbrahimov kimi Vətən, torpaq təəssübkeşi ola bilsin. Hələ ötən əsrlərdə K.Marks sərvət, zənginlik anlayışının mənasını şərh edərkən yazmışdır ki, sərvət, hər şeydən əvvəl, universal tələbata və qabiliyyətə malik olmaqdır, təbiət üzərində hakimlik bacarığıdır, sərvətlilik, zənginlik insanın yaradıcılıq qabiliyyətinin tam aşkar edilməsidir, insan mahiyyətinə daxil olan güvvələrin tam hərəkətə gətirilməsidir, ən dolğun surətdə özünü realizədir. Təsadüfi deyildir ki, bəşəriyyətin ən zəki adamları tarix boyu ağıl və ədalət səltənəti üzərində qurulan bir cəmiyyət yaratmağı arzu edərkən belə cəmiyyətin ən böyük sərvəti kimi yüksək şüura və ülvi əxlaqa malik olan insanı ön plana çəkmişlər. Bu gün Azərbaycan insanının qayğıları içərisində əsas yeri torpaqlarımızın yağı düşməndən azad edilməsi, ərazi bütövlüyümüzün, ölkəmizin daha da çiçəklənməsinin təmin edilməsi tutur.

Şəxsiyyətə və cəmiyyətə ictimai təsirin çox zəngin ehtiyatlarından istifadə edərək güclü intellektual bazanın yaradılmasına yaşadığımız dövrün böyük ehtiyacı var. Aparılan struktur və kadr islahatları, islahatlara dair Yol Xəritəsi bu zərərli meyillərin qətiyyətlə aradan qaldırılması məqsədlərinə xidmət edir. İqtisadi vasitələr bu ehtivatların zəruri. lakin bir qismidir. Odur ki, təhsil, əxlaq, mənəviyyat məsələsi, insanlararası sivilizasiyalı-multikultural münasibətlər formalaşdırılması, multikultural mühitin ardıcıl olaraq bərqərar edilməsi bu işin aparıcı gollarından birini təşkil edir. Bu sahədə ciddi problemlərdən biri ictimai şüurda ifratçılıqdan, neft erasının yaratdığı sərməstlikdən və israfçılıqdan, bu qəbildən olan digər neqativ hallardan xilas olmağı əzmlə və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirmək zərurətidir. Əks halda bunlar digər mənfi cəhətləri ilə yanaşı, həm də cəmiyyətin mənəvi sağlamlığını ciddi surətdə poza, onun ictimai-psixoloji tarazlığını sarsıda bilər. Axı, cəmiyyət daima bəd niyyətlərin əsiri ola bilməz, kimlərinsə cılız mənafelərinin keşiyində dayana bilməz. Bu, son neticede menevi proseslerde, insanlararası münasibətlərdə özünün neqativ izlərini buraxır və beləliklə də cəmiyyəti geriyə doğru sürükləyir, bir çox prinsiplərin həyatiliyini, onların reallığını sual altında qoyur.

Müasir dünya düzəninin Azərbaycanda təzahürünün səciyyəvi cəhəti uğurlu siyasi xəttin seçilməsi və ona uyğun siyasi iradənin ortaya qoyulması nəticəsində xalq ictimai tərəqqinin bütün sahələrində fəal iştirak etmək, buraxılmış, istifadə edilməmiş imkanları yenidən işə salmaq, yüksək inkişaf etmiş, təkmil dövlət və müasir ruhlu cəmiyyət yaratmaq vəzifəsini inamla yerinə yetirməkdədir. Bu məqsədlə ciddi dəyişikliklər və yeniləşmə dövrünə qədəm qoyma bəzi çətinliklər və maneələrlə müşayət olunsa da, Azərbaycan XXI əsrin ikinci onilliyində ictimai və iqtisadi inkişafda baş vermiş bu keyfiyyət dəyişikliklərini bütün cəhətləri ilə dərk edə bilmiş, baş verən dəyişikliklərə uyğunlaşmaq, XXI əsri bütünlüklə sivilizasiyalı münasibətlər əsrinə çevirib qabaqcıl xalqlarla bir cərgədə addımlamaq üçün öz yaradıcı imkanlarını genişləndirmək yoluna qədəm qoymaq işinə cəsarətlə girişmişdir. Bir fakta şübhə etməmək olar ki, ötən illər Azərbaycan tarixinə həm milli təfəkkürdə suverenliyə və müstəqiliyyə doğru cəsarətli dönüş, həm də milli intibahın, sivilizasiyalı və multikultural inkişafın yeni mərhələsi kimi daxil ola bilmişdir. Zaman bizə tarixin ən güclü Azərbaycanında yaşamaq xoşbəxtliyini nəsib edib. Vətən sevgisi və yeni dünya nailiyyətlərini fəth etmək enerjisinə yüksək səviyyədə yiyələnmək şərti ilə. Burada hamımızın birgə əməyi vacib və həlledi-

Qabil HÜSEYNLİ, fəlsəfə elmləri doktoru, professor.